

Milan Pelc

Likovni leksikon – vrijedno izdanje i koristan priručnik

Likovni leksikon, (gl. ur.) Josip Bilić; (ur.) Ozana Martinčić, Zagreb:
Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2014., 1054 str.
ISBN 978-953-268-030-0

Objavljivanje *Likovnog leksikona* u izdanju jednog od najvažnijih nakladnika enciklopedijske literature na prostorima jugoistočne Europe, Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, trebalo bi se staviti na popis ključnih kulturnih događaja u Hrvatskoj 2014. godine. Sve nas, koji se svakodnevno suočavamo s različitim restrikcijama i sužavanjem polja kulturnog i znanstvenog djelovanja – posebice u izdavaštvu, ugodno je iznenadilo ovo izdanje, u potpunosti priređeno prema visoko postavljenim standardima koje već više od pola stoljeća promiče Leksikografski zavod. Nakon *Enciklopedije likovne umjetnosti* u četiri sveska (1964.) i *Enciklopedije hrvatske umjetnosti* u dva sveska (1996.), domaća kulturna javnost dobila je od istog nakladnika napokon i *Likovni leksikon* kojim se korisnicima nudi snalaženje u sveopćem i specifičnom jeziku likovne umjetnosti. Taj se pojam ovdje koristi u duhu njemačke oznake *bildende Kunst*, djelatnosti koja obuhvaća sve ono što je čovjek oblikovao u svojoj stvaralačkoj volji – od arhitekture i dizajna do vizualnih umjetnosti i novih medija koji uključuju različite instrumente komunikacije na polju umjetničkog stvaralaštva suvremenog svijeta.

S opsegom od 1054 stranice na kojima se nižu tisuće natuknica, s vizualnom građom koja sadrži više od 3000 ilustracija u boji i preko 150 crteža i tabela objašnjenih legendama, leksikon je u prvom redu respektabilno ostvarenje

jedne struke – povijesti umjetnosti – koja je zahvaljujući adekvatnom uredničkom konceptu i profesionalnoj redakcijskoj obradi ovdje ostvarila jedno od svojih bitnih poslanja: približavanje jezika umjetnosti zainteresiranim hrvatskim korisnicima svih intelektualnih profila. Stvaranje takvog internacionalnog priručnika na nacionalnom jeziku svjedoči i o zrelosti struke i o sposobnosti nakladnika da kvalitetno osmisli i provede tako zahtjevan, složen i skup pothvat, rezultatom kojeg se ne bi posramio nijedan renomirani svjetski izdavač. Pritom treba

naglasiti da je težnja za posredovanjem informacija o univerzalnoj problematici umjetničkog stvaralaštva kroz svekoliku povijest ovdje sretno uravnotežena s nastojanjem da se što više obuhvate pojmovi i pojave nacionalnog značaja.

Strukturu i koncepciju Leksikona u svom kratkom predgovoru glavni urednik, Josip Bilić, sažeto opisuje sljedećim riječima: “Sva je građa obrađena u četirima tipovima natuknica: sintetskim člancima, preglednim člancima, biografskim člancima i strukovnoterminološkim člancima. U sintetskim člancima daju se sažetci o pojedinim stilovima i stilskim razdobljima te pregledi umjetnosti starih i nestalih kultura (egipatska, grčka, rimska, kineska i druge). U preglednim člancima prikazano je kako pojedini dijelovi tvore složenu cjelinu (portret, mrtva priroda i slično). Većinu leksikonskih članaka čine biografije umjetnika te povjesničara umjetnosti i likovnih kritičara, koje su nužno sažete, s izborom reprezentativnih djela, dok su strukovnoterminološkim člancima obrađeni likovno strukovno nazivlje, zemljopisno-spomenički lokaliteti, ustanove i umjetničke skupine te pojedinačni spomenici.” Članci su, dakle, proizašli iz navedene, u suvremenoj leksikografiji na tom području uobičajene, kvadripartitne podjele, kojom je složen fenomenološki mozaik umjetnosti abecedno predočen u najvažnijim granama svekolikog stvaralaštva i dopunjen autoritetima same povijesti odnosno kritike i teorije umjetnosti.

Svi su članci *Leksikona* korisni zbog toga što pružaju temeljne informacije, no svakom je sudioniku u komunikaciji *Leksikon* prije svega dragocjen zbog terminologije na koju se može osloniti. Specifičnost je leksikonskog izraza sažetost i preciznost, nastojanje da se iznese ono što je kanonski najvažnije i da se sadržaju (ob)likovnosti iznađu najprikladniji verbalni ekvivalenti u hrvatskom jeziku i u redovnoj uporabi

struke. Time se izoštrava osjetljivost u prostorima stručne terminologije na kojoj valja neprestano raditi. Naravno, nijedan leksikon nije savršen, nijedan kanon nije više nepobitan. Tako se i u ovom leksikonu mogu naći pojmovi i natuknice koje bi mogle biti bolje usklađene (primjerice, francuski naziv *livre d'heures* upotrijebljen je kao natuknica za hrvatski ekvivalent *časoslov* dok naziv *časoslov* služi kao uputnica na pojam *brevijar*, što bi se sve moglo podvesti i objasniti pod pojmom *časoslova*). Međutim, bez obzira na sitnije nedostatke i uvijek upitnu selekcijsku metodologiju, leksikon je u cjelini vrijedno ostvarenje i koristan priručnik. Njegova je informacijska vrijednost utoliko veća što je velik broj verbalnih opisa dopunjen kvalitetnim reprodukcijama, koje nisu samo puki ilustrativni dodaci, već doista imaju izrazito informacijsku funkciju. Kvaliteta reprodukcija najčešće zadovoljava visoke zahtjeve i odražava trud izdavača oko pronalaženja što boljih predložaka. Jednako vrijedi i za za grafičko oblikovanje, odnosno dizajn sveska, koji potpisuje Dubravka Rakoci. Na vizualno pregledan, optički ugodan i nenametljiv način usklađeni su odnosi brojnih ilustracija, margina, legendi, teksta i “žive glave” koja poput niti vodilje prolazi zaglavljem. Većina ilustracija ovdje je doista privlačna oku – tako da s jedne strane one dopunjuju opise, a s druge one mame potiču i na njihovo čitanje. U “čitanju” ilustracija korisnik može doživjeti prava mala iznenađenja, primjerice, kad naiđe na reprodukcije Pollaiuolove *Borbe golih muškaraca* iz oko 1471. i Pollockovog djela *Jedan: broj 31*. iz 1950. (str. 739.) Tu su najednom dva umjetnička djela velike unutarne srodnosti u likovnoj dinamici i snazi, koja bi se inače teško mogla dovesti u neku izravniju vezu. To su djela koja jasno pokazuju da je oblikovna energija čovjekove likovnosti prisutna u svim vremenima na sličan način – razlike su samo u onome što je Heinrich Wölflin

nazivao “vanjskom formom”. Ovaj primjer jasno ukazuje i na dvostruku upotrebljivost i gotovo zavodljivost *Leksikona*: na pregledan i sustavan način on pruža željenu informaciju u svakoj prigodi kad je ona korisniku potrebna, pozivajući istodobno čitaoca na neobavezne šetnje stazama (povijesti) umjetnosti otvarajući nove i neočekivane vidike.

Možda je u ovoj konstataciji barem djelomično sadržan i odgovor na pitanje: Ima li smisla ovakav priručnik u doba digitalnih medija i on-line informacija? Odgovor u svakom slučaju ne može biti jednoznačan. Za široke krugove korisnika *Leksikon* kao izvor akumuliranih

stručnih podataka zacijelo će imati veliku vrijednost, dok će specijalisti potrebne informacije uglavnom tražiti na zahtjevnijim mjestima – premda će i njima katkad biti potrebno i korisno da u njega zavire. Isti je *Leksikon* moguć, možda čak i praktičniji, u digitalnom formatu, međutim, i specijalistima, jednako kao prosječnom čitaocu, leksikon pruža nezamjenjiv intelektualno-fizički užitek “kovanja” po knjizi. O tome svatko može imati vlastito mišljenje, a na banalizirano pitanje hoće li listanje knjige potpuno zamijeniti *skrolanje* po zaslonu elektroničke naprave odgovor još ostaje uvijek u području nagađanja. ×